

ХАСКОВСКАТА ТРАКИЙСКА ОРГАНИЗАЦИЯ В ПЕРИОДА 1961-1977 Г.

Д-р Виолета Костова

Хасковската тракийска организация преживява различни етапи в своето развитие. Те са обусловени както от вътрешните процеси в тракийското движение, така и още повече от политическите, икономическите, обществените и културните промени в българската държава и общество през втората половина на XX век. В предишна статия проследихме развитието на хасковското тракийско дружество след Втората световна война до 1961 г.,¹ - период, в който тя запазва, макар и относително, своята автономност, която е все повече ограничавана. Решенията на Четвъртата национална конференция ѝ определят статут на културно-просветна организация. Така през следващите години дружеството не променя своята организационна структура, но дейността му се съсредоточава изцяло върху културно-масови прояви съгласно приетите от конференцията решения. Това включва съхраняване на специфичните традиции, обреди и фолклор на преселниците от Източна и Западна Тракия, установили се в Хасково и околността.

Организационната структура на дружеството се запазва. Членският състав на дружеството в периода 1960-1963 г. остава почти непроменен. В края на 1959 г. има 600 членове, отчетени са 350, като се облага само главата на семейството. През 1960 г. броят на членовете се запазва,

¹ Костова, В., Хасковската тракийска организация – 1944-1961 г. – В: Сборник Тракия, т. 13, Х., 2025, с. 124-152.

отчетените са 320 човека, 1961 г. – 1200 семейства, 600 членове, отчетени – 360, през 1962 г. цифрите са същите, 1963 г. – 600 чл., отчетени – 400, 1964 г. – 1000 семейства, 500 чл., отчетени през първо тримесечие 105.² В началото на 1961 г. Културно-просветно гругество „Тракия“- Хасково има основни фондове на стойност 256 100 лв., които включват сгради /250 000 лв./, стопански инвентар /5000 лв./ и библиотека с общо 1100 книги. Основният приход е от бюфета и през 1960 г. той е на стойност 65 830, 07 лв., от членски внос и проведени вечеринки сумата общо е 6917 лв. На ЦР се преведени 12 000 лв. и също 12 000 лв. е разходът за заплати. Разходите са както следва – 9100 лв. изплатени задължения към строителни организации, за инвентар и ремонти – 8000 лв., помощи на членове на гругеството – 2000 лв., 1800 лв. са преведени от членски внос на ЦР.³

През 1960 г. председател е Стойко Педев, заместник-председатели са Георги Сапунаров, Димитър Дяков и Георги Пелтеков, секретар е Милуш Костов, членове – Стамат Димитров, Георги Петров, Андрей Николов и Добринка Куломджиева. През следващата година ръководството е с председател отново Стайко Педев, заместници са Георги Пелтеков, Гого Грозев и Стамат Димитров, секретар Андрей Николов и членове – Г. Сапунаров, Ив. Беломорски, Радка Педева, Добринка Коемджиева, Стамат Аркумареv, Стоян Сарджев.

На 25 март 1962 г. е проведено първото годишно отчетно събрание на организацията след настъпилите промени. Присъстват Ив. Бъчваров от ЦР, Гого Грозев от ОК на БКП, както и представители на дружествата от Марица /дн. Симеоновград/ и Харманли. Докладът на ръководство-

² ДА-Х, ф. 860, оп. 1 а. е. 3, л. 21, 26-30, 32-36, 38-48.

³ ДА-Х, ф. 860, оп. 1 а. е. 3, л. 10-13.

то е от Стайко Педев, а на ревизионната комисия – от Тодор Георгиев. Приет е културно-просветен план, избрано е ръководство. Изказванията засягат въпроса с членството, като П. Николов изтъква, че от 2000 членове на дружеството само 300 са отчетени. Той предлага също да се почете паметта на Атанас Узунов, като му се издигне паметник. Изказвания има и за промените, които не са били обсъдени, за по-добра събираемост на членския внос и др. Избрано е ръководство от 27 човека с председател Иван Беломорски, Стайко Педев и Стамо Димитров – зам.-председатели и Андрей Николов – секретар, членове – Гого Грозев, Г. Пелтеков, Михал Карамихалев, Стоян Сарджев, Стамат Аркумарев, Добриня Коемджиева, Радка Педева, Станил Димитров и Георги Петров. Ревизионната комисия е с председател Тодор Георгиев, избрани са и отговорници по квартали.

Годишното отчетно събрание за 1962 г. се провежда на 3 март 1963 г. В изказванията се поставят остро въпросите по отчитане на членския внос и обхващане на тракийци в организацията, недоволство е изразено, че е спрял вестник „Тракийска дума“, а се издава само бюлетин. Поставят се редица въпроси - за събиране на материали за тракийското движение и за бежанците, както и за традициите, обичаите и фолклора на тракийските българи. Ив. Бъчваров от централното ръководство препоръчва провеждането на землячески срещи. Поздравления и слово за съвместната дейност произнася представител на македонското дружество в Хасково. Избраното ръководство е с председател Иван Беломорски и в почти същия вид с малки промени – Георги Сапунаров е член, Г. Пелтеков е зам.-председател.⁴

До 1966-а отчетните събрания на тракийското дружество

⁴ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 164-165, л. 168-171; а. е. 3, л. 21, 30, 37, 41.

ство се провеждат ежегодно, като се докладва за извършената дейност и финансовите разходи. На събранията през 1964 г. и 1965 г. от централното ръководство присъства председателят Ламби Данаилов, също така има представители на ГК и ОК на БКП, на македонското дружество в Хасково, на тракийските дружества в село Книжовник и град Марица /дн. Симеоновград/, ветерани на тракийското движение. Поставят се редица въпроси, свързани с по-висока събираемост на членския внос, за създаване на други дружества в окръга в селищата, в които има тракийски бежанци. Като пример се посочва с. Странско, в което има тракийци главно от Узункюприйско и Еникьойско. Обсъжда се построяването на чешма и паметник в Магжарово за увековечаване на трагичните събития от 1913 г., както и за традиционните чествания, които се организират там. Коментира се привличането на жените и младежите.

В изказването си Ламби Данаилов подчертава необходимостта да се постигне разбирателство с прогресивните сили в Гърция и Турция за решение на въпроса за тракийските бежанци. Той отбелязва, че на Тракийския научен институт /ТНИ/ е поставена задача за написване на история на тракийската организация, като подчертава, че най-малко данни има за периода 1920-1925 г., когато си сътрудничат с турците /Фуад бей/ против гърците. Като задача за хасковското дружество той поставя издирването на тракийци, които са участвали в това движение, „още повече, че ЦК на Тракийската организация тогава е бил в Хасково“. Наред с това препоръчва да се събират сведения и за другите чети и участници. Подготвя се и карта-макет за всички селища, особено тези, в които е имало черкви, като се издирват сведения за всички села. Пред събранието Данаилов съобщава, че въпросът с пенсиите е поставен пред правителство и Министерството на финансите, както и за участниците

в Македоно-огринското опълчение. Обещава помощ за ансамбъла на тракийското дружество и подчертава необходимостта от по-висока събираемост на членския внос. На събранието през следващата 1965 г. Л. Данаилов отново поставя въпроса за членския внос, като отбелязва, че в града има около 10 000 тракийци, а събраните суми са само от 300-400 д., което е много малко. Препоръчва създаване на комисия по масовизиране и събираемост на членския внос.

В заключителните си думи председателят Ив. Беломорски подчертава, че чешма и ограда в Маджарово дружеството може да изгради, що се отнася до паметника – този въпрос следва да се обсъди със скулптор. Засяга и работата с жените, което е недостатъчно, говори и за привличане на младежите. В словото си той предлага да се записват всички тракийски песни, които се издирят, като организацията ще осигури касетофон.⁵

Годишното отчетно събрание на дружеството за 1965 г. се провежда на 3 април 1966 г. Централното ръководство е представено от Иван Бъчваров. По традиция на събрание-то присъстват Атанас Стоеф от македонското дружество в града и представители на тракийската дружба в град Марица и с. Книжовник. Отчетени са 400 членове. Изказванията поставят въпроси за бежанските облигации и за отпускане на пенсии на заточените по гръцките острови през 1925 г. Също така се настоява за провеждането на национална конференция на тракийските дружества и препоръка към ТНИ за поне две научни исторически издания годишно за популяризиране на миналото на тракийските българи. Разглежда се и развитието на създадения ансамбъл за тракийски песни и танци и проблемите, които стоят за разрешаване. Избрано е ръководство начело с Ив. Беломор-

⁵ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 172-178.

ски и ревизионна комисия.⁶

Следващото отчетно събрание се провежда на 9 март 1969 г. и обхваща двегодишен период – 1967-1968 г. Отново се поставят редица въпроси, свързани с увеличаване на членовете на дружеството и събирането на членския внос, за пенсии за интернираните по гръцките острови тракийци /П. Николов, Д. Долов/. Важно място в изказванията се отделя на запазването на паметта за Тракия чрез спомени, разкази на очевидци за събитията, фолклор и материали свидетелства. Подчертава се, че все още има живи участници в събитията през 1912-1913 г., които могат да разкажат за тях. Набляга се на необходимостта за събиране на документи и изследване както на национално-революционните борби, така и за мястото и влиянието на Екзархията и Патриаршията. Предложения са направени за записване на автентични тракийски песни, обичаи и др. /Д. Долов, П., Николов, Д. Пелтеков, Калоян Бакърджиев, Нестор Иванов, Гого Грозев Саракостов/. И отново е изразено мнение за проучване и популяризиране на историческото минало на Тракия, наименуване на улици и др. Към централното ръководство се отправя искане да популяризира тракийския въпрос така, „както се изнесоха доста неща по македонския“⁷.

В изказването си Андрей Николов по повод предложени-
ята за наименуване на улици на тракийски личности и съ-
бития подчертава, че новата цигарена фабрика е наречена
„Тракия“. Той отбелязва също, че в дружеството вече съ-

⁶ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 179-182.

⁷ Става въпрос за решенията на пленума от 11 март 1963 г., които признават съществуването на Македонската народна република, но не се приема формирането на македонско национално съзнание на противобългарска основа. В резултат на това през 1968 г. излиза „Македонският въпрос (историко-политическа справка)“, а през следващите години и редица други изследвания.

бират спомени и материали и работата ще продължи. Въпросът за пенсиите за 1913 г. е решен, а за интернираните през 1925 г. е поставен, но все още няма резултат. Избрани са ръководни органи – пленум /33 чл./, с председател Иван Беломорски и ревизионна комисия с председател Тодор Андреев.⁸

Финансовото състояние на организацията и активите, с които разполага, се проверяват периодично на тримесечие или шестмесечие, както и в края на всяка отчетна година. Ревизионната комисия се избира на годишните отчетно-изборни събрания на дружеството. През разглеждания период тя е с председател Тодор Георгиев Андреев, секретар Стойчо Николов Пулев и член Кирил Диамандиев Саров. Общата стойност на основните фондове на дружеството в края на 50-те години на XX в. е 256 100 лв. и включва сгради, стопански инвентар и книжен фонд в библиотеката. Основният и най-голям приход е този от бюфета в тракийския клуб и през 60-те години /1960-1969 г./ изпълнението винаги е над 100 % от предвиденото. Друго приходно перо е членският внос, който зависи както от броя на членовете, така и от редовната събираемост, която е различна през годините, като през 1969-а е постигната най-висока отчетност. Част от средствата се набират от проведени вечеринки, забави, концерти и др., които организацията традиционно провежда. Сумата по това перо не е голяма, но част от общия бюджет. Що се отнася до разходите, през 60-те години дружество има трима работници с договор на заплата, също са предвидени средства за поддръжка на инвентара на клуба и обновяването му. Дружеството превежда определена сума на ЦР, а голямата част от средствата се използват за културно-масовата дейност – за ансамбъла, за традиционните паметни чествания на

⁸ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 183-185.

годишнините на Илинденско-Преображенското въстание, Одринската епопея, събора в Магжарово и др., както и на паметни дати в определена година.⁹

През този период важно място в дейността на дружеството заема

УКРЕПВАНЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ТРАКИЙСКИЯ АНСАМБЪЛ.

Началото е още през 1952 г., когато се взема първото решение за създаване на ансамбъл към тракийското дружество в Хасково. Назначава се Атанас Иванов за ръководител на ансамбъла със задача да го организира и специализира, отпуснати са и 100 000 лв. за облекло и обувки. През септември 1952 г. са назначени Димитър Трендафилов за ръководител на ансамбъла и Ана Чанкова – на певческия хор.¹⁰

Съгласно протоколите на ревизионната комисия към тракийското дружество през 1952 г. няма предвидени средства в разходната част, но са изразходвани 8754 лв.; за 1953 г. в приходната част са предвидени 5000 лв. за ансамбъла, реализирани са само 800 лв., предвидените разходи са 5360 лв., реализирани – 4772 лв. През 1954 г. са предвидени разходи за ансамбъла 3000 лв., но не е разходвана никаква сума. 1955 г. – предвидени разходи „за самодейни колективи и хорове“ – 4000 лв., не е изразходвано нищо. През 1954 г. на заседание на ръководството се разглежда отново въпросът за създаване на ансамбъл за тракийски песни и танци. Решението е да се проучат възможностите и желанието сред младежите за реализиране на тази цел.¹¹

През септември 1958 г. на заседание на ръководството

⁹ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 9, л. 16-19, л. 21-24, л. 32-39.

¹⁰ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 40, л. 39.

¹¹ ДА-Х, ф. 860, а. е. 9, л. 1-6; а. е. 2, л. 34.

присъстват Здравко Иванов и Налбантов и отново предлагат създаване на ансамбъл за тракийски песни и танци. С протокол № 9/16 октомври 1958 г. се взема решение за създаване на ансамбъл за тракийски песни и танци към организацията.¹² Година по-късно на заседание на ръководството е представена информация за подготовката за учредяване на ансамбъла. Здравко Иванов, бъдещ ръководител на ансамбъла, докладва, че са необходими 21 певци, 16 танцьори и 13 музиканти /хонорувани/ и един платен организатор. Дадено е обявление за набиране на хора и се предвижда конкурс на 4 октомври. Постъпили са около 100 заявления за хора. Обсъден е и въпросът с финансирането на ансамбъла. Средствата за неговата издръжка ще се превеждат от Окръжния народен съвет на тракийското дружество. За организатор е назначен Андрей Николов, считано от 25 септември 1959 г.¹³ Така през 1960 г. ансамбълът за тракийски песни и танци е вече учреден.

В началото на 1960 г. се взема решение за организиране на школа по акордеон за деца на тракийци.¹⁴ В записките на П. Кедиков се казва следното за 1959 г.: „След построяването на Тракийския дом беше изработен обширен културно-просветен план... В резултат беше открита целодневна музикална школа по акордеон, драмсъстав и като венец на просветната ни дейност дойде решението за създаването на самодеен ансамбъл за тракийски песни и танци. За организатор беше назначен Андрей Николов, художествен ръководител Здравко Иванов, за ръководител на танцовия състав Тодор Стоянов, методист на самодейни танци. За ръководител на оркестъра – майор Стефан Ангелов, капел-

¹² ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 106.

¹³ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 129

¹⁴ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 2, л. 129

ник на военната музика.“¹⁵

Със създаването на ансамбъла е учреден и художествен съвет към него, който се занимава с организационните проблеми, с комплектуването на трите състава – хор, оркестър и танцова трупа, репертоарните планове и концерти-те. В работата на художествения съвет участват Петър Кемалов – секретар на ОК на БКП, Хубен Ванчев – секретар на ОНС-Хасково, Андрей Николов – секретар на тракийското дружество, и други представители на местната власт в Хасково. В състава на съвета са включени Здравко Иванов, ръководител на певческия хор, и Тодор Стоянов – на танцовия състав. Най-сериозният проблем през първата година, 1960-а, е пълното комплектуване на трите състава на ансамбъла и осигуряване на работа на участниците в тях в Хасково. Това е времето, когато градът нараства значително в резултат на миграцията от селата. Успоредно с това се появява безработица и остър жилищен проблем. Все още в Хасково няма развита индустрия, освен традиционната платненева и текстилна, както и създадените промишлени комбинати, които имат по-скоро занаятчийски характер и са далеч от модернизация. Въпреки това художественият съвет поставя тези въпроси пред държавните и партийните ръководства и търси съдействието на малкото големи предприятия в града.

Осигуряването на костюми за танцовия състав и оркестъра и инструменти за последния, намиране на подходящо помещение за репетиции са въпроси, които стоят за разрешаване. Така първата година преминава в подготовка и материално осигуряване на съставите със съдействието на местните власти. Усилията са насочени и към подготовка на първия концерт на ансамбъла, който се предвижда за декември 1960 г., но не успяват да го осъществят.

¹⁵ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 40, л. 55

В началото на 1961 г. Здравко Иванов и Тодор Стоянов докладват пред художествения съвет, че съставите им са комплектувани, съставен е и репертоарът и могат да представят концерт пред хасковското гражданство. Костюмите са изработени от „Българско везмо“-София. Въпреки положените усилия, все още стои проблемът с осигуряването на работа на участниците в ансамбъла, за да могат да ги задържат и запазят за дълго време. Що се отнася до финансовото състояние, дружеството получава до март 1961 г. общо 140 000 лв., изразходвани са 70 034, 51 лв., в наличност са 69 965, 49 лв., които са предвидени за изплащане на поръчаните костюми.

Започва и непосредствена подготовка за първия концерт, който се провежда в театъра в Хасково на 15, 16 и 17 юни. Подготовката на съставите, афиши, покани и билети са в ход през април и на посочените дати тракийският ансамбъл дебютира пред хасковското гражданство. Представянето му е оценено като повече от добро. Следват концерти в Славяново, Мерицлери и Марица /дн. Симеоновград/. За периода до 8 август 1961 г. в Хасково и окръга ансамбълът изнася общо 17 концерта пред около 8000 души публика. За новия сезон се предвижда още редица концерти в Хасковски и Кърджалийски окръг, а необходимите средства са в размер на 150 000 лв., като сумата включва заплащане на костюмите на всички състави, хонорари, инструменти, гардероби за съхранение и концерти.¹⁶ Създаването на ансамбъла е основание за провеждане на първия фолклорен фестивал „Китна Тракия пее и танцува“ с присъствието на проф. Петко Стайнов. Фестивалът се утвърждава през годините и заема трайно място в културния календар на Хасково и досега. През 1962 г. и 1967 г. ансамбълът се представя на Празника на народното творчество във Ва-

¹⁶ ДА-Х, ф. 860, оп.1 а. е. 7, л. 1-8.

рна.¹⁷ През 1966 г. завоюва първо място на преглед на художествената самодейност, проведен от ЦР на тракийските дружества в България.

През първото десетилетие от съществуването си ансамбълът изнася 510 концерта пред 280 000 зрители, взема участие в празниците на народното творчество. В периода 12-22 октомври 1968 г. в Хасково гостува полски фолклорен ансамбъл, който изнася концерти в Димитровград, Марица, Свиленград, Харманли, в селата Ябълково, Сусам и Момково. Заклучителният концерт е в Хасково. От 7 до 14 октомври 1968 г. Ансамбълът за тракийски песни и танци-Хасково се представя на Втория международен фолклорен фестивал в Закопане, Полша, с участието на 38 фолклорни състава. Това е първото му участие на международен конкурс, но успява да завоюва първо място. Ансамбълът се включва във Втория и Третия републикански фестивали на художествената самодейност в България, като на последния през 1969 г. хорът е удостоен със златен, а танцовият състав – със сребърен медал.

На 1 август 1973 г. в столичната зала „Универсиада“ се провежда национално честване на 70-годишнината на Илинденско-Преображенското въстание. В програмата участва и хасковският тракийски ансамбъл, който получава поздравително писмо от централното ръководство за представянето си. През същата година ансамбълът гостува в Белгия и изнася 4 концерта, а от 20 до 30 юли следващата 1974-а посреща белгийски ансамбъл, който изнася концерти в Свиленград, Харманли, Димитровград и Хасково.¹⁸ Така през годините ансамбълът укрепва, изнася редица концерти

¹⁷ В. Народно дело – Варна, № 187, 7 август 1962 г., Републикански преглед във Варна

¹⁸ ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 3, л. 3; оп. 1, а. е. 7, л. 13; оп. 2, а. е. 7, л. 9-10, л. 16, л. 18; оп. 2, а. е. 14, л. 6-7, л. 14, л. 84; Хасковска трибуна, № 112, 25 септември 1969 г.; № 40, 2 април 1970 г.

и получава признанието на хасковското гражданство, както и на публиката в редица градове на България и в чужбина. Подкрепян от държавните институции в Хасково и от централното ръководство, той остава и досега едно от най-трайните постижения на тракийската организация.

През 60-те години на XX в., както съгласно указанията на централното ръководство, така и в стремежа си да съхраният паметта за миналото си и да запазят връзката между поколенията хасковските тракийци организират както юбилейни чествания, така и редица землячески срещи. По традиция всяка година се отбелязва Илинденско-Преображенското въстание съвместно с македонското дружество в града, събитията при Ятаджик през 1913 г., юбилейни годишнини на Капитан Петко войвода, на превземането на Одрин. Така двете културно-просветни дружества – тракийско и македонско, са в центъра на организацията на редица патриотични чествания.

Първата земляческа среща се организира в Хасково от бежанци от Доган Хисар, през 1962 г. През следващите години се организират такива в Хасково, както и в много градове на страната – Асеновград, Казанлък, Тополовград, Ямбол и др. Хасковски тракийци и дружеството участват в земляческите срещи на бежанци от Балъкбой, Чобанкбой, Каракурджали, Каладжидере. В Хасково и окръга са изградени селищни комисии на тракийци от селата Чобанкбой, Доган Хисар, Балъкбой, Пишман, Мерхамли, Кушлънли, Манастир, Сачанли и др. Хасковското дружество организира среща на жители на Пишманкбой, в която участват 1000 човека от 17 села и градове.¹⁹ Земляческите срещи се ценят и поради възможността за издирване и записване на автентични спомени, разкази, традиции и фолклор.

¹⁹ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 18, л. 28; оп. 2, а. е. 4, л. 5-6; а. е. 8, л. 10.

През 1973 г. се извършват

ПРОМЕНИ В СТРУКТУРАТА НА ОРГАНИЗАЦИЯТА – УЧРЕДЯВАТ СЕ ОКРЪЖНИ РЪКОВОДСТВА.

Това става с решение на декемврийски пленум на ЦР през 1972 г. – „там, където има компактни маси на тракийско бежанско население”. Първото окръжно ръководство е основано в Бургас, а след това последователно в Хасково, Смолян и др. На заседание на ръководството на дружество „Тракия“-Хасково на 10 юни 1973 г. се решава създаването на окръжно ръководно тяло. На заседанието присъстват представители на ЦР на Съюза на тракийските дружества в България ген. Иван Хариев – председател, Никола Спиров – заместник-председател и Ташо Симеонов – секретар. Н. Спиров разяснява решението за окръжни ръководства с цел по-добра организация и подпомагане на отделните дружества по места. В словото си председателят ген. Ив. Хариев припомня, че преди години /края на 40-те и началото на 50-те/ е имало голяма опасност да се ликвидира тракийската организация, но ръководството е успяло да я запази. Той дава висока оценка на хасковското дружество, особено за създаването и развитието на тракийския ансамбъл /“ели-тен ансамбъл“/и на фолклорния фестивал „Китна Тракия пее и танцува“. На дружеството е предоставена и книгата на проф. Васил Стоин, която е рядкост, със записани тракийски оригинални песни.²⁰ Хариев отбелязва също, че

²⁰ Васил Стоянов Стоин е музикален фолклорист и автор на редица сборници с български народни песни, професор. Роден е на 5 декември 1880 г. в Самоков. Завършва Самоковската духовна семинария, а през 1910 г. Консерваторията в Брюксел. В периодите 1897-1907 и 1911-1922 г. е гимназиален учител в Търново, Пловдив, Самоков, София. От 1925 до 1927 г. е лектор, а през 1927-1931 г. – професор в Държавната музикална академия в София. В периода 1926-1938 г. е ръководител на отдела за народна музика в Народния етнографски музей в София.

макар и добра инициатива, създаването на ансамбли и певчески групи не трябва да е на всяка цена. Високо оценена е и дейността на тракийци за честването на 60-годишнината на Илинденско-Преображенското въстание и особено на традиционния паметен събор в Маджарово, честването на 50-годишнината от събитията в Ятаджик /1913 г./, отбелязването на 60-годишнината на Илинденско-Преображенското въстание и разпространението на юбилейния календар за 1973 г., на бюлетина и издания на ТНИ.²¹

Към учредителния протокол е приложена кратка справка, изготвена от секретаря на съюза Ташо Симеонов, за цялостната дейност на хасковското гружество „Тракия“ и с оценка на работата му: „Хасковското гружество е водещо гружество на Съюза. ... Това, което става всяка година в местността „Кенана“ с изнасянето на една великолепно инициатива „Китна Тракия пее и танцува“, е голяма проява, която излиза извън рамките на гружеството. ... Тази заслуга на гружество „Тракия“ в Хасково ние високо ценим. ... Голяма заслуга на гружество „Тракия“ е добре организирания ансамбъл. С помощта на Съюза и на гружество „Тракия“ ансамбълът за тракийски песни и танци в Хасково се превръща постепенно в елитен ансамбъл, който достойно може да представлява гружеството и Съюза у нас и в чужбина“. Отбелязва се, че ансамбълът изпълнява и редица

През 1931 г. е ректор на Консерваторията. От 1931 до 1938 г. е председател на Българския музикален съюз. Около 8000 песни са публикувани в сборниците „Народни песни от Тимок до Витан“ (1928), „Народна песнопойка“ (1930), „Народни песни от Средна Северна България“ (1931), „Родопски песни“ (1934, съвместно с Ангел Букурещкиев и Райна Кацарова), „Български народни песни от Източна и Западна Тракия“ (1939, посмъртно.). Подготвя за печат сборниците „Народни песни от Западните покрайнини“ (1959, посмъртно) и „Народни песни от Самоков и Самоковско“ (1975, посмъртно).

²¹ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 4, л. 10-11.

други ангажименти, не само на съюза и дружеството, като също така получава щедра финансова подкрепа от ОНС и има добро сработване с отдел „Изкуство и култура“. Това се отразява и на по-широкоспектърния репертоар, но се препоръчва повече внимание на „тракийската, бежанската песен от Беломорска Тракия“. „Ансамбълът е устроен на съвременни начала – има професионален битов оркестър. Има професионален битов оркестър, хонорувани народен оркестър, певици и певци солисти, диригенти, диригент на оркестъра, хореограф и с перспективи за следващите една, две години откриване на още щатни бройки за певци и танцьори.“²² Учредяването на окръжно ръководство и включването в състава му представители на тракийската общественост в Хасково и на тракийските дружества в окръга предполага още по-добри резултати.

Структурата на окръжното ръководство включва бюро, пленум и научно-изследователска комисия. Последната има за цел да издирва спомени, фолклор и гр. данни за подпомагане работата на ТНИ. „Може би ще гоиде време да се доказва, че в Тракия са живели българи, но насила са били изгонени“ - заявява Никола Спиров.²³

Предложението за състава на окръжното ръководство е направено от Никола Спиров. Пленумът е от 31 човека, преди гласуването са предложени допълнително Петко Николов, Стамат Аркумарев, полковник Илиев и Славчо Милев. Гласуван и приет е с предложените допълнително членове. В състава му влизат ръководители на ОНС, на ОК и ГК на БКП, на водещи предприятия в града, образователни институции и масови организации, председателите на тракийските дружества в Хасково, Димитровград, Марица, Харманли, Свиленград, Любимец, Маджарово, Книжовник и Жълти бряг.

²² ДА-Х, ф. 860, оп. 1, а. е. 3, л. 7-8; оп. 2, а. е. 4, л. 1-6, л. 7-12а.

²³ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 4, л. 3, л. 7-11.

Бюрото, което е оперативният орган, се състои от 9 души, предложението е прието единодушно. Председател на бюрото е Димитър Георгиев. Научно-изследователската комисия включва 12 членове с председател Атанас Стоилов, в нея са включени Кирил Бакърджиев, Христо Сепетлиев, Георги Сапунаров и др., общо 16 човека. Контролната комисия е от 4 членове с председател Тодор Андреев. Изказванията на присъстващите са насочени повече към работата на научно-изследователската комисия. Предложени в състава ѝ са допълнително Петър Сиротов и Димчо Хаджиев. Посочва се, че проведените землячески срещи предоставят госта възможности за събиране на спомени, фолклор и др./Михо Михов – за земляческата среща на жители на Пишмянкьой, на която са присъствали около 1000 човека от различни градове и села в страната/. Д. Георгиев – първи зам.-председател на ОНС-Хасково: „От Башклисе са $\frac{3}{4}$ от бежанците, които живеят в Свиленград. С част от нашите средства се построи Дом „Башклисе“ в София.“²⁴

През следващите години се провеждат съвещания на председателите на тракийските културно-просветни дружества в окръга, които са общо 29. На съвещанията присъства представител на ЦР – Никола Спиров. От документите става ясно, че все повече се акцентира на събирането на спомени, документи и свидетелства за историческото минало и традиционната култура на тракийското бежанско население. Въпросът за преиздаване на книгата на Л. Милетич „Разорението на тракийските българи“ е поставен пред БАН, но все още няма решение. В изказванията на представителите на тракийските дружества от окръга се коментира значението на земляческите срещи. През 1976 г. е разпратено Окръжно № 109 от 4 май, което уведомява, че има изградени селищни комисии на тракийци от селата Чобан-

²⁴ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 4, л. 5-6, л. 12-12а.

кьой, Доган Хисар, Балъкьой, Пишман, Мерхамли, Кушлъли, Манастир, Сачанли, които организират землячески срещи в различни градове и села в страната. Подчертава се, че бежанците от Башклисе в Свиленград са участвали със средства в построяването на Дом „Башклисе“ в София.²⁵

През март 1974 г. е избрано ново ръководство на дружество „Тракия“-Хасково от 47 човека и бюро от 15 души с председател Иван Беломорски, двама заместник-председатели, секретар и 11 члена. Ревизионната комисия е в състав Тодор Андреев, Стойчо Пулев, Кирчо Саров. През 1975 г. централното ръководство изпраща до тракийските дружества в страната текста на нов проектоправилник на Съюза на тракийските дружества в България, разгледан на заседание на окръжното ръководство на тракийското дружество в Хасково на 3 септември 1975 г.²⁶

През следващите две години

ТРАКИЙСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ ВСЕ ПОВЕЧЕ ГУБИ АВТЕНТИЧНИЯ СИ ОБЛИК

и се превръща в унифицирана културно-масова организация. Така се стига и до формалното ѝ ликвидиране през 1977 г. С решение № 40 от 1.02.1977 г. на Политбюро на ЦК на БКП се преустановява дейността на Съюза на тракийските културно-просветни дружества в България. Имуществата им преминават към държавата и Отечествения фронт: „Смята за целесъобразно Съюзът на македонските културно-просветни дружества и Съюзът на тракийските културно-просветни дружества постепенно (в продължение на няколко месеца) да преустановят своята дейност на всички равнища поради изчерпване на основните им задачи.“²⁷ Що се отнася до функ-

²⁵ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 4, л. 13-16; а. е. 8, л. 10.

²⁶ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 7, л. 15; оп. 1, а. е. 2, л. 1-12.

²⁷ Филчев, Ив., Тракийският въпрос и тракийското движение в България, С, 2018, с. 335.

циите им, те преминават към ОФ и Славянският комитет. Издадени са Окръжни №112/9 май 1977 г. и № 142/18.07.1977 г. за организацията на ликвидационни комисии, описване на имуществото, архиви и материални средства.²⁸

През последните години от съществуването му данните за дружество „Тракия“ Хасково са следните: членове брой 1971 г. - 600, отчетени 506; 1972 г. - 800 чл.; 1973 г. - 700, 1974, 1975 и 1976 г. - 600 чл. Дружеството разполага с бюфет и циклостилна база. Чистата печалба от бюфета и базата по години е следната: 1974 г. - 2538,09 лв. от бюфета и 2294 лв. от базата; 1975 г. - 3514,12 лв. от бюфета и 2882,99 лв. от базата; 1976 г. - 3684,10 лв. от бюфета и 2423,76 лв. от базата. Собствени оборотни средства към 31 декември 1976 г. - 49 320,27 лв., наличност по сметка ДСК - 39 635,17 лв., стоки в бюфета на стойност 8590,11 лв., хартия и картон за циклостилната база - 3969,15 лв. Стойността на вещи на ансамбъла - 4344 лв. Съгласно описите на ликвидационната комисия дружеството притежава сграда на два етажа на стойност 20 000 лв. и други основни средства за 2000 лв., по сметка в ДСК - 5746,14 лв., материално имущество и библиотека със 189 книги и гр. на стойност 7260 лв. Ликвидационният протокол е от 13 юли 1977 г.²⁹

През годините след националната конференция през 1961 г. до закриването на организацията през 1977 г. хасковското тракийско дружество поддържа активен организационен и обществен живот и подпомага дружествата в окръга. Добра е събираемостта на членския внос, въпреки че по това време организационните принципи не се спазват толкова стриктно. Дружеството се насочва към културно-просветна дейност съгласно решенията и успява да

²⁸ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 1, л. 1-2.

²⁹ ДА-Х, ф. 860, оп. 2, а. е. 37, л. 1-19, л. 21-29.

създаде един от най-добрите тракийски ансамбли в страната със собствени средства, с финансовото съдействие на Окръжен народен съвет - Хасково и Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България. Методически ансамбълът е подпомаган през годините от Филип Кутев, Мария Кутева, Методи Кутев, Петър Захариев, Иван Несторов и Стоян Богданов и завоюва редица колективни и индивидуални отличия. Отбелязването на годишнини и исторически събития традиционно е част от дейността на дружеството – Илинденско-Преображенското въстание, националния събор в Маджарово по повод трагедията от 1913 г. при Ятаджик, Одринската епопея, чествания на Капитан Петко войвода и на редица други тракийски водачи. До закриването на дружеството и членовете, и ръководството поставят въпроси за пенсиите, за бежанските облигации гр. Важно място заема работата по събиране на исторически сведения, спомени и разкази за трагичните на разорението на тракийските българи през 1913 г. и след Първата световна война. Запазването на историческата памет и връзката между тракийските бежанци са в основата на организираните землячески срещи в Хасково и участието в други градове на страната.

Въпреки усилията на централното ръководство и стремежът на тракийските дружества да запазят организацията се стига до решението за закриването ѝ. От една страна това е резултат от одържавяването на целия обществен и политически живот в България, но също така е израз на едностранчивата външна политика на страната, водеща до negliжиране на тракийския въпрос. Независимо от това, създадените организационни и културни традиции сред тракийските бежанци след 13-годишно прекъсване позволяват възстановяването на Съюза на тракийските дружества в България на 10 януари 1990 г.